

УДК 376.1-056.2/3:373.3/5

РОЗВИТОК СИСТЕМ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ (ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ)

Володимир Шевченко, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна, shevchenko_volodumur@ukr.net

Розкрито проблематику дослідження з розвитку систем спеціальної освіти в Україні та Польщі в XIX – початку XXI століття. Охарактеризовано методологічну функцію історико-педагогічного порівняльного дослідження для освітньої сучасності України, формування цілісної системи знань про історико-педагогічні процеси в галузі спеціальної освіти двох країн, роль педагогічних концепцій минулого та їхній зв'язок з сучасним реформуванням системи освіти.

За роки незалежності України визначено нові пріоритети розвитку освіти. Водночас темпи та глибина перетворень ще не повною мірою відповідають потребам держави та суспільства. Одержання відповіді на питання сучасності пов'язане із вдумливим осмисленням минулого, об'єктивною оцінкою історичних реалій, вивченням історичних коренів педагогічних ідей, фактів, теорій, концепцій, досвіду педагогів минулих років.

Автор зазначає, що без ґрунтовного аналізу історико-педагогічного процесу розвитку спеціальної освіти в Україні не можливе цілісне розуміння сучасних ідей розвитку спеціальної освіти, досить складно удосконалити існуючі надбання, методики, системи і методи навчання тощо.

Акцентовано, що виконання історико-педагогічних досліджень потребує наративізації, яка вибудовується із врахуванням документальних джерел та окремих фактів, описів, наукових узагальнень, з прагненням у минулому віднайти витоки провідних наукових ідей сучасності.

Ключові слова: спеціальна освіта, історико-педагогічні дослідження, Україна, Польща, порівняльна педагогіка, історико-педагогічний процес.

Владимир Шевченко, Институт специальной педагогики и психологии имени Николая Ярмаченко НАПН Украины, м. Киев, Украина

Развитие специального образования в Украине и Польше (проблематика исследования)

Раскрыто проблематику исследования по развитию систем специального образования в Украине и Польше в XIX – начале XIX века. Охарактеризовано методологическую функцию историко-педагогического сравнительного исследования для образовательной современности Украины, формирование целостной системы знаний об историко-педагогическом процессе в области специального образования двух стран, роль педагогических концепций прошлого и их связь с современным реформированием системы образования.

Автор отмечает, что без основательного анализа историко-педагогического процесса развития специального образования в Украине невозможно целостное понимание

© Шевченко В., 2019

современных идей развития специального образования, достаточно сложно усовершенствовать существующие достижения, методики, системы, методы обучения и тому подобное.

Акцентируется, что выполнение историко-педагогических исследований требует нарративизации, которая выстраивается с учетом документальных источников и отдельных фактов, описаний, научных обобщений, со стремлением в прошлом найти истоки ведущих научных идей современности.

Ключевые слова: специальное образование, историко-педагогические исследования, Украина, Польша, сравнительная педагогика, историко-педагогический процесс.

Volodymyr Shevchenko, Mykola Yarmachenko Institute of Special Education and Psychology of the NAES of Ukraine (Ukraine)

Development of special education systems in Ukraine and Poland (problems of study)

The article deals with the problems of research on the development of special education systems in Ukraine and Poland in the nineteenth and early twenty first centuries. The methodological function of historical and pedagogical comparative research for the educational modernity of Ukraine, formation of a holistic system of knowledge about historical and pedagogical processes in the field of special education of two countries, the role of pedagogical concepts of the past and their connection with modern reforms of the education system are described. Over the years of Ukraine's independence, new priorities for the development of education have been identified. At the same time, the pace and depth of transformation are not yet fully in line with the needs of the state and society. Obtaining an answer to the question of the present is connected with thoughtful reflection of the past, an objective assessment of historical realities, the study of the historical roots of pedagogical ideas, facts, theories, concepts, and experience of teachers of past years.

The author notes that without a thorough analysis of the historical and pedagogical process of the development of special education in Ukraine, a comprehensive understanding of contemporary ideas of the development of special education is not possible, it is difficult to improve the existing achievements, methods, systems and methods of training, etc.

It is accentuated that the implementation of historical and pedagogical research requires theatradiation, which is built on the basis of documentary sources and individual facts, descriptions, scientific generalizations, with the desire to find in the past the origins of the leading scientific ideas of the present.

Keywords: special education, historical and pedagogical researches, Ukraine, Poland, comparative pedagogy, historical-pedagogical process.

Актуальність проблеми дослідження. Демократичні перетворення в Україні, які розпочалися наприкінці минулого століття, пов'язані з відродженням національного розвитку суспільства та входженням нашої країни у Європейську спільноту. Вони зумовили зміни ідеологічного, морально-ціннісного та соціально-економічного устрою суспільства, зумовили кардинальні зрушення в освітньому просторі, що позитивно вплинуло на процеси модернізації освітньо-виховної системи [12, 183].

Гуманістична парадигма в сучасній педагогіці з особливою гостротою ставить питання про забезпечення прав і можливостей дитини на вільний та всебічний розвиток [17, 4]. Такі ж тенденції відображено в сучасних українських та міжнародних правових документах, які стосуються освіти та виховання дітей: Конституції України, Законі України «Про освіту» (2017), Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (2011), Наказі Міністерства освіти України «Про затвердження плану заходів щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі дітей-інвалідів» (2013), Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI ст.)» (1993), Національній програмі «Діти України» (1996), ратифікованих Верховною Радою України міжнародних нормативно-правових актах, зокрема, Конвенції ООН «Про права дитини» (1991), «Стандартних правилах забезпечення однакових можливостей для інвалідів» (1993) та інших. Ці документи спрямовані на модернізацію освіти, оновлення дидактичних систем, навчальних методик і педагогічних стратегій, застосування інноваційних методів та форм навчання, створення правових, соціально-економічних та матеріально-технічних умов для соціалізації осіб з особливими потребами. Відповідно, спеціальна освіта на сучасному етапі потребує оновлення [18, 184]. Проте, пошук власних шляхів розвитку освіти в умовах активізації глобалізаційних впливів є процесом складним і суперечливим [11, 366].

Інтеграція України до європейського освітнього простору зумовлює необхідність розв'язання низки складних проблем. До них, згідно з «Національною доктриною розвитку освіти» (2002), належать передусім такі як підвищення якості освіти, структурна перебудова освітньої системи відповідно до потреб забезпечення неперервного характеру освіти, формування готовності фахівців та навчальних закладів до інноваційної діяльності; розвиток ринку освітніх послуг, в т.ч. для дітей з особливими потребами; розширення міжнародного співробітництва, моніторинг та використання кращого зарубіжного досвіду у галузі освіти [13, 294].

За роки незалежності України визначено нові пріоритети розвитку освіти. Водночас темпи та глибина перетворень ще не повною мірою відповідають потребам держави та суспільства. Одержання відповіді на питання сучасності пов'язане із вдумливим осмисленням минулого, об'єктивною оцінкою історичних реалій, вивченням історичних коренів педагогічних ідей, фактів, теорій, концепцій, досвіду педагогів минулих років [10, 145].

Тому не дивно, що останніми десятиріччями серед науково-педагогічної громадськості значною мірою зріс інтерес до історико-педагогічних проблем, оскільки це зумовлено не лише можливістю перегляду й нового переосмислення традиційної проблематики, об'єктивного, незаангажованого, неупередженого висвітлення явищ, подій та фактів, які досі розглядалися ідеологічно тенденційно, а й у необхідності окреслити прогалини, помилки та хибні шляхи, відбору доцільного, раціонального, корисного з уже існуючого для розбудови майбутнього. Тому, історія спеціальної педагогіки стає інноваційною з огляду на сучасні тенденції розвитку педагогічної теорії та практики [3, 3].

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження свідчить, що історико-педагогічні аспекти розвитку спеціальної освіти давно привертають увагу вітчизняних учених і педагогів, які вивчали становлення і розвиток окремих напрямів спеціальної освіти в Україні (Кравченко, 2016, с. 365). Так, провідні тенденції розвитку спеціальних навчально-виховних закладів для глухих дітей висвітлено у працях А. Володимирського, В. Гіляровського, В. Засенка, М. Земцової, С. Зикова, О. Мещерякова, І. Соколянського, О. Таранченко, Л. Фомічової, М. Шеремет, М. Ярмаченка та ін. Історія спеціального навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку в Україні була об'єктом дослідження В. Бондаря, В. Золотоверх, Л. Одинченко В. Синьова та ін. Дослідженнями історико-педагогічних аспектів становлення спеціальних закладів для осіб із мовленнєвими порушеннями займалися Т. Власова, С. Конопляста, В. Кондратенко, Р. Левіна, М. Шеремет та ін. Проте, аналіз фахових досліджень засвідчує, що більшість цих розвідок має вузькоспеціалізований характер і не розглядає спеціальну освіту як систему.

Питання розвитку спеціальної освіти в Україні та Польщі також не залишалися поза увагою науковців. Було проведено низку психолого-педагогічних досліджень з окремих питань становлення та розвитку національних систем навчання й виховання дітей з особливими потребами (В. Бондар, О. Гаврилов, В. Засенко, А. Колупаєва, В. Синьов, Є. Синьова, О. Таранченко, О. Федоренко, М. Ярмаченко, J. Babka, I. Chrzanowska, J. Kuczyńska-Kwapisz, A. Ostrowska, D. Podgórska-Jachnik, B. Szczepankowsky, M. Zaorska та ін.). У їхніх працях досліджено та проаналізовано різноманітні педагогічні, дидактичні та виховні аспекти української й польської спеціальної освіти, проте, вони не є порівняльними.

Проведений історіографічний аналіз свідчить, що у вітчизняній спеціальній освіті обмаль досліджень порівняльного характеру. Встановлено, що професор Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка А. Колупаєва 2007 р. здійснила аналіз досвіду реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи, обґрунтовано її теоретико-методологічні засади та означено шляхи впровадження в Україні, а також здійснено порівняльно-аналітичний огляд спеціальної освіти у країнах пострадянського простору. 2011 р. завідувач кафедри логопедії та спеціальних методик Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка О. Гаврилов здійснив огляд деяких аспектів організації роботи з дітьми з помірною та тяжкою розумовою відсталістю в Республіці Польща.

Відтак, здійснений історіографічний аналіз засвідчив, що витоки, становлення та розвиток спеціальної освіти в Україні та Польщі як окрема наукова проблема до цього часу не була предметом дослідження. Проте, аналіз теоретичної та практичної спадщини зазначеного періоду свідчить, що в системі спеціальної освіти накопичився значний теоретико-практичний потенціал, реалізація якого в сучасних умовах сприятиме подальшому розвитку спеціального навчання [9, 115]. Тому в спеціальній освіті досі не здійснено цілісного, порівняльного історико-педагогічного дослідження, у якому комплексно було розглянуто б розвиток систем спеціальної освіти двох країн у ХІХ – на початку ХХІ ст. Разом з тим, знання і розуміння соціокультурних основ становлення національ-

них систем спеціальної освіти двох країн важливе для вдосконалення, розвитку теорії і практики спеціальної освіти, адже воно упереджує виникнення методологічних помилок, пов'язаних з прямим калькуванням сучасного європейського досвіду освіти без урахування його соціокультурних передумов.

Відповідно, недостатня розробленість зазначеної наукової проблеми у вітчизняній спеціальній освіті, окреслили вибір теми дослідження «Розвиток системи спеціальної освіти в Україні та Польщі (XIX – початок XXI століття)».

Наше дослідження охоплює дітей з порушення слуху, зору, мовлення та інтелектуального розвитку. Оскільки диференціація останньої категорії досить широка, дослідженням охоплено заклади, які підпорядковані у своїх країнах міністерствам освіти.

Метою статті є розкриття проблематики розвитку спеціальної освіти в Україні та Польщі для подальшого вдосконалення вітчизняної системи спеціальної освіти.

Вклад основного матеріалу дослідження. Нині у вітчизняній системі освіти значна увага зосереджується на перегляді та зміні цілей, змісту, форм і методів, засобів та загалом усієї організації освітньої системи відповідно до вимог нового часу [2, 77]. Постановка і вирішення нагальних проблем потребують творчого переосмислення всієї сучасної системи з урахуванням тенденцій спеціальної освіти, що склалася протягом досліджуваного історичного періоду, з метою впровадження у педагогічну практику кращих здобутків і надбань [9, 114].

Відповідно, модернізація національної системи освіти, її входження до європейського та світового освітнього простору формує запит на порівняльні дослідження для віднаходження перспективних траєкторій такої інтеграції. Потреба у підвищенні якості національної освіти проголошується у ключових стратегічних документах, що визначають розвиток цієї галузі, а саме: Законі України «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013) та «Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років» (проект) (2014) проголошено якість освіти національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, важливість наукового забезпечення модернізаційних процесів у вітчизняній освіті з позиції відповідності сучасним світовим трансформаціям, акцентовано необхідність прилучення до зарубіжних досягнень в освітній галузі. Цьому сприяє компаративістика, адже порівняльно-педагогічні розвідки позиціонуються як інструмент досягнення національною освітньою системою міжнародних стандартів якості. Їх аналіз має допомогти українським педагогам в осмисленні освітніх процесів та їх перебудові. Тому практична користь від порівняльних досліджень систем освіти полягає в тому, що ми починаємо краще розуміти власну систему освіти [12, 184].

У такому контексті доцільною є увага до вивчення вітчизняної та зарубіжної історико-педагогічної спадщини спеціальної освіти як у теоретико-методологічному, так і в історико-порівняльному аспектах. Це сприятиме розумінню подальших кроків у модернізації цієї галузі, адже дослідження порівняльного характеру є саме тією сферою, які допомагають вирішенню цих завдань на основі виявлення та вивчення досвіду інших країн.

Український компаративіст О. Огієнко зазначає, що метою порівняльної педагогіки є порівняння двох систем освіти різних країн і завдяки цьому – виявлення, аналіз спільностей та розбіжностей між освітніми явищами та процесами, обґрунтування закономірностей та тенденцій їх розвитку, надання об'єктивної оцінки можливості використання зарубіжного досвіду у вирішенні проблем освіти в Україні [12,184].

Загальновідомою є істина про неможливість і недоцільність механічного перенесення тієї чи іншої моделі освіти, що народилася, пройшла шлях становлення і розвитку в соціально-економічних і соціально-культурних умовах іншої країни, або ж конкретних методик зарубіжних науковців і практиків на ниву освіти нашої держави. Доцільним і перспективним може бути шлях виявлення прогресивних ідей зарубіжного досвіду, їх філософський, порівняльно-педагогічний аналіз, з'ясування концептуальних засад становлення і розвитку систем та освітньо-виховних моделей, їх порівняння з вітчизняними підходами, концепціями і моделями та виявлення на цій основі можливих напрямів впровадження цих ідей в Україні [7, 145–146].

На тлі сучасних політичних трансформацій в Європі та інших континентах, сьогодні найбільше застосовується рамка регіональних порівнянь – досліджуються освітні процеси, що є спільними для окремих країн. Тому для порівняння та вивчення педагогічного досвіду в галузі спеціальної освіти, що є невід'ємною частиною загальної освіти, нами була обрана Республіка Польща, яка є нашим сусідом й належить до європейської спільноти, а отже підпорядковується загальноєвропейським законам розвитку, що впливають на всі сфери життя суспільства, зокрема з освітою [12,184–185].

Вибір для аналізу спеціальної освіти саме в цій країні був не випадковим. Україна та Польща історично пройшли тривалий, часом спільний, шлях, починаючи із середини XVI ст. Географічна близькість двох держав – України і Польщі, історичні корені, тривалі культурно-освітні та соціальні зв'язки, схожість менталітету пов'язують дві країни вже понад 350 років [12, 185]. Відповідно, повнота розгляду розвитку систем спеціальної освіти двох країн досягається через їх аналіз у контексті історичних, соціальних, економічних трансформацій суспільства та еволюцій освітнього простору в період XIX – початку XXI століття, а також звернення до розвитку філософсько-теоретичних засад, що визначають погляди на можливості навчання та виховання дітей з особливими потребами.

Без ґрунтового аналізу історико-педагогічного процесу розвитку спеціальної освіти в Україні та Польщі, яка сьогодні має випереджальний характер, не можливе цілісне розуміння сучасних ідей розвитку вітчизняної спеціальної освіти [12, 32].

Результати наукового аналізу свідчать, що історично розвиток спеціальної освіти в Україні та Польщі тривав паралельно, а її становлення і розвиток у XIX, частково XX століттях збігається у часі й відбувався в подібних соціально-політичних та економічних умовах, адже Україна і Польща мають спільне імперське та соціалістичне минуле, пройшли шлях постсоціалістичних транс-

формацій, а тому зміни, які відбуваються в системах освіти цих країн також часто співрозмірні.

Суспільно-економічні зміни, які відбувалися в Польщі у кінці 80-х на початку 90-х років ХХ ст., викликали зміни в усій системі освіти. Вона пройшла складний шлях трансформації, реформування та модернізації. Це свідчить про те, що польська система має свої особливості, зокрема з кінця ХХ ст. активний розвиток освіти в Польщі вказує на своєрідний та особливий характер. Наразі Польща є одним з найуспішніших наших сусідів, і у сфері освіти [12, 185].

Як показав час, з-поміж кращих сторін польської системи освіти, зокрема і спеціальної, сьогодні можна виділити: високі стандарти навчання, сучасні європейські програми навчання, інноваційність та доступність. Проте, Польща досягла такого результату не відразу. Це був тривалий і нелегкий шлях, на якому стояло багато успішно подоланих перепон. Відповідно, знаходячись у стадії суттєвої модернізації вітчизняної спеціальної освіти в контексті європейської інтеграції, польська спеціальна освіта потребує конструктивного вивчення, що дасть можливість ефективно використовувати її найкращі здобутки та надбання й уникати старих помилок, а також визначити перспективи подальшого розвитку вітчизняної галузі [8, 1]. Тобто, польський досвід може слугувати орієнтиром для України в процесі реформування освітньої сфери для дітей з особливими потребами, адже українська та польська педагогічні думки зберігають значні доробки з багатьох важливих нині питань. Тому проблеми, які стоять перед вітчизняною спеціальною освітою, містять в собі певні механізми їх розв'язання за рахунок вивчення, творчого переосмислення і використання польського досвіду [12, 185].

Саме тому у своєму дослідженні прагнемо всебічно й послідовно встановити зв'язок між минулим і сучасним етапами розвитку спеціальної освіти, насамперед шляхом розгляду актуальних питань сьогодення у ракурсі історичного досвіду, зважаючи на те, що поєднання педагогічної ретроспективи з її перспективою – важливий засіб у реформуванні вітчизняної спеціальної освіти [9, 115].

Чинниками виявлення характерних особливостей розвитку спеціальної освіти в Україні та Польщі стали: типологізація розвитку освіти, перехід від індустріального до постіндустріального суспільства, глобалізація, різноманітність економічного розвитку та розбіжності країн у поглядах на певні аспекти розвитку спеціальної освіти та навчання і виховання осіб з особливими потребами.

Основними критеріями порівняльного історико-педагогічного дослідження виступають спільні для двох країн компоненти: законодавство та нормативно-правові документи, освітні реформи, структура, зміст освіти, організація навчально-виховного процесу, методи навчання, підготовка фахівців, навчання осіб з особливими потребами у ВНЗ, залучення батьків та профільних громадських організацій до навчально-виховного процесу.

Інструментом аналізу розвитку спеціальної освіти слугує логіко-структурна модель дослідження, що має низку складових, де кожна попередня ланка є основою для дослідження наступної. До складників такої моделі віднесено: витоки становлення спеціальної освіти в Україні та Польщі на початку ХІХ ст.; економічні, суспільно-політичні та науково-педагогічні чинники науково-практичного

розвитку спеціальної освіти двох країн у ХІХ – на початку ХХІ ст.; їх основні засади; специфіку науково-організаційного забезпечення і практичного втілення; особливості трансформації ідей та реформування освіти в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Запропонована модель покликана виконувати описову, пояснювальну та аналітичну функції. Це забезпечить цілісність і повноту вивчення досліджуваної проблеми.

Для історико-педагогічних компаративних досліджень ключовим методом є порівняльно-історичний. Його застосування уможливорює розроблення періодизації на основі виявлення особливостей на кожному з етапів розвитку [6, 64].

Періодизація теорії та практики спеціальної освіти – результат не лише аналізу та систематизування джерел дослідження відповідно до його об'єкта, предмета і завдань, але й осмислення того, що таке періодизація в історико-педагогічній науці як процедурна дефініція. Вона пов'язана із загальною періодизацією розвитку освіти, але, що є цілком природним, має і своє коло специфічних особливостей становлення та розвитку. Принцип періодизації, з позицій методології сучасної історико-педагогічної науки, має певну різнобічність, відображає принципів зрушення у головних напрямках розвитку науки та практики. До них належать: загальна концепція історичного процесу, пов'язана з нею дослідницька проблематика, нові прийоми дослідження, залучення нових джерел, суттєві зміни в організації наукової праці тощо [9, 116].

В основу історико-педагогічного порівняльного дослідження покладено розроблену нами періодизацію розвитку спеціальної освіти в Україні та Польщі. Критерієм її поділу на певні етапи було обрано специфіку історії розвитку країн і зумовлені нею економічні, суспільно-політичні та науково-педагогічні чинники, які спричинили особливості науково-педагогічного розвитку спеціальної освіти.

В результаті застосування системно-хронологічного підходу розвиток системи спеціальної освіти в Україні та Польщі було поділено на чотири періоди (1805–1917/18рр. – теоретичні засади виникнення та становлення спеціальної освіти в Україні та Польщі; 1917/18–1960 рр. – реформування системи спеціальної освіти в Україні та Польщі в першій половині ХХ ст.; 1960–1991рр. – розбудова системи спеціальної освіти в Україні та Польщі у другій половині ХХ століття; 1991– наш час – розвиток спеціальної освіти в незалежній Україні та посткомуністичній Польщі).

Кожен із перелічених періодів містить відповідні етапи, що розкривають відмінності в підходах до розробки теоретичних і практичних засад спеціальної освіти [9, 117].

На кожному з етапів розвиток систем спеціальної освіти залежав від взаємодії державних освітніх політик, громадсько-педагогічного руху, особистостей, які очолювали ці процеси, стану системи загальної освіти та педагогічної науки в їх єдності. Такий підхід дає змогу показати наступність, взаємозв'язок, характер, масштабність, результативність і особливість систем спеціальної освіти України та Польщі [1, 6].

Означена модель аналізу розвитку спеціальної освіти двох країн, і зокрема, чинників, критеріїв, напрямів, змісту, форм її розвитку, застосування окреслених підходів і розроблена періодизація дають підстави для повноти розкриття спеціальної освіти на різних етапах її розвитку.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють XIX – початок XXI ст. За висхідну межу взято початок XIX ст., оскільки у цей період соціально-політичні та духовно-освітні чинники призвели до появи в Україні та Польщі перших спеціальних навчальних закладів та їх подальшого розвитку, було сформовано погляди на зміст і форми корекційної роботи, основу яких становили концепції М. Монтесорі (Італія), Х. Бонета (Іспанія), І. Арнольдї, С. Гейніке (Німеччина), В. Гаюї, Мішеля де Л'Епе (Франція) та ін. В окремих випадках, з метою вивчення підґрунтя та витоків становлення спеціальної освіти, нижня межа дослідження може бути розширена до кінця XVIII ст.

Верхня межа дослідження, початок XXI ст., обґрунтовується соціально-економічними, освітніми та політичними зрушеннями, які відбулися на території України та Польщі після закінчення панування комуністичної влади 1991 р. і подальшої розбудови незалежних держав, що призвело до кардинальних змін у суспільно-політичному, економічному і морально-ціннісному їх устрої, до докорінного реформування систем освіти, в тому числі й освіти дітей з особливими потребами.

Зазначимо, що такі значні часові рамки обумовлені тим, що парадигмальні зміни в освітанській сфері відбуваються повільно і виразно простежуються лише у широкій часовій перспективі [8, 8]. Відповідно, концепція дослідження спрямована на забезпечення цілісного порівняльно-педагогічного аналізу розвитку спеціальної освіти в Україні та Польщі у XIX–XXI ст.

Вивчаючи історію розвитку спеціальної освіти двох країн, варто визначити територіальні межі дослідження. Освіта, зокрема і спеціальна, на різних етапах історичного розвитку формувалася в умовах роз'єднаності українських та польських земель [1, 11]. У XIX ст. українські землі входили до складу двох імперських держав: Західна Україна – до Австро-Угорщини, Центральна, Південна і Східна – до Російської імперії. Відповідно після розвалу Австро-Угорської імперії в 20–30-х роках західноукраїнські землі входили до Польщі, Чехословаччини, Румунії, а інші частини України поступово увійшли до складу СРСР. І лише наприкінці 30-х – на початку 40-х років було здійснено етнічне воз'єднання, і західноукраїнські землі формально увійшли до складу УРСР, відповідно до СРСР. Землі сучасної Польщі у різний час досліджуваного періоду належали Російській імперії, Пруссії, Австрії, Австро-Угорщині та Німеччині.

Відповідно, існували певні й доволі значні розбіжності у системах спеціальної освіти на землях, до яких у різний хронологічний період належала та чи інша частина України. Тому в дослідженні за основу взято розвиток систем спеціальної освіти на територіях, які належать до сучасного адміністративного устрою України та Польщі.

Останній розділ дослідження матиме практичне спрямування. На основі розглянутого розвитку спеціальної освіти в Україні та Польщі у часовому просто-

рі минулих століть та реалій сьогодення, буде здійснена прогностика перспектив розвитку цієї галузі в Україні із зазначенням конкретних рекомендацій.

Висновки і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Так, постійні динамічні зміни в системі спеціальної освіти України сприяють тому, що все більш актуальним стає вивчення історичних витоків становлення та розвитку спеціальної освіти. Тому, успішне розв'язання актуальних завдань у галузі спеціальної освіти передбачає глибоке вивчення і творче використання прогресивної педагогічної спадщини минулого. Історико-педагогічний порівняльний підхід до вивчення досвіду, нагромадженого теорією і практикою спеціальної освіти України та Польщі, є важливим джерелом для систематизації й узагальнення існуючих теоретичних засад вітчизняної спеціальної педагогіки, що може надати випробуваний часом матеріал.

Подальших досліджень у цьому напрямі потребують порівняльні дослідження окремих категорій дітей з особливими освітніми потребами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березівська Л. Д. (2004). Реформування шкільної освіти в Україні як історико-педагогічна проблема / Л. Д. Березівська // Педагогічні науки: зб. наук. праць, 37, 6, 11.
2. Букарева С. А. (2015). Вплив інноваційних технологій навчання на розвиток професійних якостей студентів-екологів / С. А. Букарева // Таврійський вісник освіти, 2 (50), Частина 1, 77.
3. Гупан Н. М. (2001). Розвиток історії педагогіки в Україні (історіографічний аспект): дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Н. М. Гупан, 3.
4. Ковальчук Ж. М. (2017). Становлення та розвиток спеціальної освіти в Україні: історичний огляд / Ж. М. Ковальчук // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Корекційна педагогіка, 33, 32.
5. Кравченко І. В. (2016). Історико-педагогічні аспекти розвитку спеціальної освіти в Україні / І. В. Кравченко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 1 (55), 365.
6. Локшина О. (2013). Педагогічна компаративістика – 2013: методологічне фокусування українських дослідників з порівняльної педагогіки / О. Локшина // Матеріали науково-практичного семінару «Педагогічна компаративістика – 2013: трансформації в освіті зарубіжжя та український контекст» (Київ, 10 червня 2013 р.), 64.
7. Ничкало, Н. Г. (2003). Проблеми формування сучасного виробничого персоналу в Україні: стратегія і перспективи наукових пошуків / Н. Г. Ничкало // Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи, 145–146.
8. Николаї Г. Ю. (2008). Розвиток музично-педагогічної освіти в Польщі (XX століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Г. Ю. Николаї, 1, 8.
9. Супрун М. О. (2017). Із історії виникнення та розвитку корекційного навчання розумово відсталіх дітей / М. О. Супрун // Матеріали Всеукраїнської (заочної) науково-практичної конференції «Спеціальна освіта: стан та перспективи» (Харків, 17–18 травня 2017 року), 114–117.
10. Федоренко С. В. (2011). Етапи становлення та розвитку Львівської школи для сліпих / С. В. Федоренко // Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції

ції «Сучасний світ і незрячі: людина з інвалідністю у правовій державі» (20–21 жовтня 2011 р.), 145.

11. Шандрук С. (2011). Компаративістські дослідження у галузі професійної підготовки вчителів для середньої школи як перспективний напрямок розвитку порівняльної педагогіки / С. Шандрук // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, 101, 366.

12. Шевченко В. (2018). Оцінка можливостей використання польського досвіду під час вирішення проблем спеціальної проблеми України / В. Шевченко // Актуальні питання гуманітарних наук. – Дрогобич, 21, Том 2, 183–185.

13. Шевченко Л. (2012). Застосування інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій у педагогічних ВНЗ / Л. Шевченко // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: збірник наукових праць / [редкол. Л. Б. Лук'янова (голова) та ін.], 5, 294.

14. Янченко Т. В. (2017). Витоки та засади наукового розвитку і практичного втілення педології в Україні: дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Т. В. Янченко, 4.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Berezivsjka L. D. (2004). Reforming school education in Ukraine as a historical and pedagogical problem / L. D. Berezivsjka // Pedagoghichni nauky: zb. nauk. Pracj, 37, 6, 11. [in Ukrainian].

2. Bukarjeva S. A. (2015). The Influence of Innovative learning technologies on the development of the professional qualities of environmental students / S.A. Bukarjeva // Tavrijskij visnyk osvity, 2 (50), Chastyna 1, 77. [in Ukrainian].

3. Ghupan N. M. (2001). Development of the history of pedagogy in Ukraine (historiographical aspect): dys. na zdobuttja nauk. stupenja doktora ped. nauk: spec. 13.00.01 «Zaghaljna pedagoghika ta istorija pedagoghiky» / N. M. Ghupan, 3. [in Ukrainian].

4. Kovaljchuk Zh. M. (2017). Formation and development of special education in Ukraine: historical review / Zh.M. Kovaljchuk // Naukovyj chasopys NPU imeni M. P. Draghomanova. Korekcijsna pedagoghika, 33, 32. [in Ukrainian]

5. Kravchenko I.V. (2016). Historical and pedagogical aspects of the development of special education in Ukraine / I.V. Kravchenko // Pedagoghichni nauky: teorijska, istorijska, innovacijna tekhnologhija, 1 (55), 365. [in Ukrainian].

6. Lokshyna O. (2013). Pedagogical Comparative Studies – 2013: Methodological Focus of Ukrainian Researchers on Comparative Pedagogy / O. Lokshyna // Materials of the scientific-practical seminar «Pedagogical comparative studies – 2013: Transformations in education abroad and Ukrainian context» (Kyjiv, 10 chervnja 2013 r.), 64. [in Ukrainian].

7. Nychkalo N.Gh. (2003). Problems of formation of modern production personnel in Ukraine: strategy and prospects of scientific researches / N.Gh. Nychkalo // Pedagoghika i psykholohija profesijnoji osvity: rezuljtaty doslidzhenj i perspektyvy, 145–146. [in Ukrainian].

8. Nikolaji Gh.Ju. (2008). Development of musical-pedagogical education in Poland (XX century): avtoref. dys. na zdobuttja nauk. stupenja doktora ped. nauk: spec. 13.00.01 «Zaghaljna pedagoghika ta istorija pedagoghiky» / Gh.Ju. Nikolaji, 1, 8. [in Ukrainian].

9. Suprun M. O. (2017). From the history of the emergence and development of correctional training for mentally retarded children / M.O. Suprun // Materials of the All-Ukrainian (correspondence) scientific-practical conference «Special education: state and prospects» (Kharkiv, 17–18 travnja 2017 roku), 114–117. [in Ukrainian]

10. *Fedorenko S.V.* (2011). Stages of formation and development of the Lviv school for the blind / S.V. Fedorenko // Materials of the V International scientific and practical conference «The modern world and the blind: a person with a disability in a legal state» (20–21 zhovtnja 2011 r.), 145. [in Ukrainian].
11. *Shandruk S.* (2011). Comparative studies in the field of teacher training for secondary schools as a promising direction for the development of comparative pedagogy / S. Shandruk // *Naukovi zapysky. Serija: Pedagoghichni nauky*, 101, 366. [in Ukrainian]
12. *Shevchenko V.* (2018). Assessment of the possibilities of using Polish experience in solving the problems of the special problem of Ukraine / V. Shevchenko // *Aktualjni pytannja ghumanitarnykh nauk. – Droghobych*, 21, Tom 2, 183--85. [in Ukrainian].
13. *Shevchenko L.* (2012). Application of innovative information and communication technologies in pedagogical universities / L. Shevchenko // *Osvita doroslykh: teorija, dosvid, perspektyvy: zbirnyk naukovykh pracj* / [redkol. L. B. Luk'janova (gholova) ta in.], 5, 294. [in Ukrainian].
14. *Janchenko T.V.* (2017). Origins and principles of scientific development and practical implementation of pedology in Ukraine: dys. na zdobuttja nauk. stupenja doktora ped. nauk: spec. 13.00.01 «Zagaljna pedagoghika ta istorija pedagoghiky» / T.V. Janchenko, 4. [in Ukrainian].